

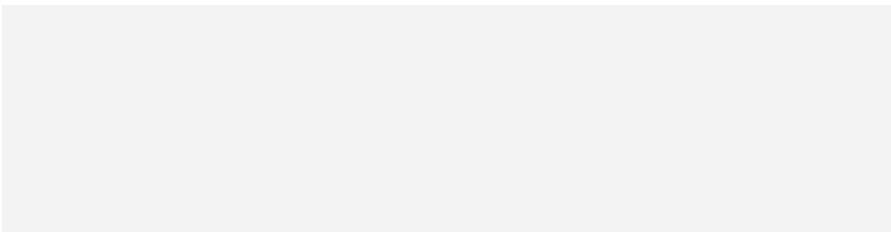
Peellands Molennieuws

115

Peellandse Molenstichting

September 2025

*Het Peellands Molennieuws is een uitgave van de Peellandse Molenstichting.
Een abonnement op dit blad is inbegrepen in een bijdrage aan de vrienden van de
Stichting. Het minimale bedrag is € 20,- per jaar.
Dit bedrag kunt u overmaken op bankrekening NL87 INGB 0005 7060 31, t.n.v.
Peellandse Molenstichting.*

Secretariaat:

Peellandse Molenstichting
Secretariaat:
p.a. Schutsstraat 22
5737EW Lieshout
tel. 06 51815 316
www.peellandsemolenstichting.nl

Redactie:

Peter van Rongen en Geert van Stekelenburg
Het typewerk, de lay-out en de eindredactie zijn verzorgd door Geert van Stekelenburg

Uw artikelen, commentaar en ideeën kunt u sturen naar:

Redactie Peellands Molennieuws
p.a. Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721 BB, Asten
Tel: 0616716543
Email: e.vanstekelenburg@chello.nl
Uiterste inzenddatum voor het eerstvolgende nummer: 30 november 2025

Omslagfoto: De Bijenkorf in Gemert, als laatste eerbetoon aan de in april overleden molenaar Ton van Duijnhoven. (foto: Wikipedia)

Peellands Molennieuws
ISSN 1574-2512

Oplage: 160

De voormolen

Helaas beginnen wij deze uitgave met een droevig bericht: afgelopen april overleed, toch nog vrij onverwacht, Ton van Duijnhoven. Ton was jarenlang een enthousiast, vakkundig en zeer gewaardeerd collega-molenaar voor de overige molenaars op de Bijenkorf in Gemert. Hij zal op de molen, en vast en zeker niet alleen daar, maar ook binnen de Peellandse Molensichting, nog lange tijd een leegte achterlaten. Wij wensen alle medewerkers van De Bijenkorf, maar vooral ook zijn familie en bekenden heel veel sterkte bij het verwerken van dit grote verlies.

Daarnaast zijn er nóg twee molenaars die, in dit geval weliswaar vanwege hun hoge leeftijd, de molen hebben verlaten: Willy de Vocht heeft molen De Leest in Lieshout vaarwel gezegd en Harrie Smits heeft de deur van de Johanna-Elisabeth in Vlierden definitief achter zich gesloten. Wij danken beide molenaars heel hartelijk voor hun jarenlange inzet voor deze molens.

Een Peellandse molenaar bestudeerde de werking van een buitenlandse watermolen die gebruikt wordt om appels tot 'moes' te draaien en deze substantie vervolgens te verwerken tot cider.

'Wie is er nog bekend met de term 'molenfrans', oftewel het geheimschrift dat menig molenaar lang geleden gebruikte om de werkelijke inhoud van zijn zakken voor de buitenstaander geheim te houden? Waarom dat voor hem van wezenlijk belang was, is te lezen in een artikel waarin ook het welbekende 'té veel scheppen' door dezelfde molenaar aan de orde komt. De molen van Liessel is, na het steken van nieuwe roeden, nu ook voorzien van nieuwe zeilen. In een artikel hierover krijgen we een inkijkje in de productie hiervan.

En tot slot nog een verslag over de vervanging van een steenbus in de standerdmolen van Mierlo.

Wij wensen iedereen weer veel leesplezier en **houd ons vooral ook op de hoogte van alle wederwaardigheden rond je eigen molen.**

De redactie

Ter herinnering aan Ton van Duijnhoven (1949–2025)

Namens het bestuur van de Molenstichting Gemert-Bakel sprak voorzitter de heer Egi Roijackers tijdens de crematieplechtigheid in april onderstaande, veelzeggende woorden uit:

Molenaar met hart en ziel

‘Dit vandaag, was niet de bedoeling, ik heb iets heel anders gepland’. Ik hoor het Ton zomaar zeggen.

Donderdag, nog geen twee weken geleden, zaten we met zijn allen aan de keukentafel bij hem thuis. José was er bij. Ton ontvouwde daar vol vuur de planning zoals hij die uitgedacht had voor de komende tijd, ingeval dat hij wat minder zou kunnen.

En nu, eerst vanmorgen de molenaarsgroet gebracht, de molen wordt dan gekruid in de richting van de begrafenisstoet, nu nemen we met groot verdriet afscheid van hem. Hij was niet alleen een toegewijde molenaar, maar ook een vertrouwd gezicht in de gemeenschap. Zijn liefde voor het ambacht, zijn kennis en kunde van het restaureren, en zijn tomeloze inzet voor het behoud van ons cultureel erfgoed, maakte hem tot een inspiratie voor velen.

Jarenlang was Ton actief op molen De Bijenkorf in de Deel. Met passie en geduld oefende hij zijn vak uit én gaf het door aan jongere generaties. Hij stond bekend om zijn vriendelijk karakter en zijn openheid om zijn kennis te

delen. De geur van versgemalen graan, het kraken van houten balken onder zijn voeten – voor Ton was de molen geen werkplek, maar een thuis.

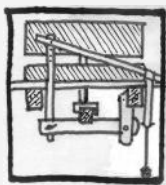
De molen, een machtige eeuwenoude houten machine, dat hij die in weer en wind in de hand had en kon laten doen wat hij wilde, dat gaf hem een gelukkig gevoel. Hij had er de macht over. Ik heb hem wel eens gevraagd of hij als hij alleen op de molen was niet bang was voor dat geweld bij harde wind, het bewegen en kreunen van al dat hout. Met grote ogen en met een stralend gezicht zei hij vol overtuiging: nee, nooit. Ik ben hier nooit bang. Fijn als je zoveel vertrouwen uitstraalt. Maar dit geldt voor al onze molenaars, wat kunnen we trots zijn om zoveel bijzonder mensen in ons midden te hebben en Ton was daar een van.

Wij zijn dankbaar voor alles wat hij voor de molenstichting en onze gemeenschap heeft betekend. Zijn nalatenschap zal voortleven in het draaiende wiekenwerk, het knarsen van stenen, en in de herinneringen van allen die hem kenden.

We wensen zijn familie, vrienden en molenvrienden veel sterkte toe.

Rust zacht, Ton.

Uitgelicht

Willy de Vocht gestopt als molenaar

Jan Tielemans

Na 31 jaar is Willy de Vocht gestopt als molenaar. Waarschijnlijk was Willy toen hij op 1 januari j.l. stopte op dat moment de oudst actieve molenaar in Nederland, 90 jaar oud! Nadat hij in 1989 aan de opleiding was begonnen en er op molen de Leest in Lieshout behoefte was aan een tweede molenaar werd hij in 1993 daar molenaar. Hij is daar ruim 31 jaar molenaar geweest, waarbij hij vele jaren elke zaterdag uit Helmond naar Lieshout kwam, meestal per fiets. Tenzij het wel heel slecht weer was, dan kwam hij met de auto. De laatste jaren woonde hij met zijn Truusje in Beek en Donk, wat dichterbij de molen.

Willy komt uit een molenaarsfamilie, familie de Vocht: zijn opa en vader waren molenaar op het achtkant in de Korenbloemstraat in Helmond. Je kunt dus zeggen dat belangstelling voor molens hem met de paplepel was ingegeven. Maar het duurde toch tot het einde van de jaren '80 van de vorige eeuw dat het vlammetje weer harder ging branden. Dit kwam door een bezoek aan een tentoonstelling van de Peellandse Molenstichting in Someren in 1989, waarna hij zich opgaf voor de molenaarsopleiding. Hij heeft enige tijd als leerling doorgebracht op de molens in Liessel en de standaardmolens in Someren en Asten. Vervolgens heeft hij nog gewerkt op de Victor in Someren en werd hij in 1993 zoals gezegd molenaar op molen de Leest in Lieshout.

In die tijd was het allemaal wat losser geregeld, zeker in de dorpen, zo was er geen hek in de invaart en ook rondom de belt niet, deze liep vrij over in de omgeving. Dat leidde soms tot vervelende en ook wel tot hilarische situaties. Willy kan zich nog goed herinneren hoe baldadige jeugd een kruiwagen door een van de raampjes naar binnen wilde duwen. Daarom zijn er toen nieuwe raampjes gekomen en is er een hek om de belt geplaatst. Ook kwam er een hek in de invaart omdat die ruimte 's avonds in het donker een ideale plek was voor vrijende paartjes, en er 's morgens weleens gebruikte condooms en zelfs ooit een slipje werden gevonden.

Voor Willy was het, totdat hij stopte, heel normaal om hetzelfde werk te doen als zijn inmiddels erbij gekomen veel jongere collega's, of het nu in de wieken klimmen was om de zeilen voor te leggen of naar de kap om de as te smeren, het maakte hem niet uit. Even snel als zijn veel jongere collega's deed hij dit soort werk. Sterker nog: als er iets in de kap gedaan moest worden, was hij een van de eersten die boven was. Maar iets wat deze collega's nooit zullen doen heeft Willy wel een keer gedaan: bovenop de kap klimmen om de windwijzer weer werkend te maken. Dan weet je ook meteen hoe hard het daarboven kan waaien!

Wel vond hij het de laatste jaren prettig als hij niet alleen hoefde te kruien, dat werd een pittig werkje voor hem, maar dan ben je niet voor niets met meerdere molenaars. Overigens is dat voor de andere molenaars ook niet altijd gemakkelijk, op een bepaalde plaats loopt het kruiwerk zeker niet soepel. Nadat in november vorig jaar Dorus de Leest overleed, de molenaar waarmee hij vanaf 1993 heeft samengewerkt, heeft Willy aangegeven er op 1 januari j.l. zelf mee te willen stoppen. Dit is door de eigenaar van de molen, de gemeente Laarbeek, aangegrepen om een mooi afscheid van Willy te verzorgen in het gemeentehuis. Daarbij werd hij door de wethouder bedankt voor zijn inzet en waren er natuurlijk een aantal cadeautjes voor hem en een mooie bos bloemen voor Truusje. Met Willy is er weer een ervaren molenaar gestopt, gelukkig zijn er inmiddels een aantal nieuwe molenaars die het stokje van hem hebben overgenomen en blijft molen de Leest in Lieshout draaien.

Willy klom met zijn 90 jaren nog in het gevlucht.

(foto: Eindhovens Dagblad)

Harrie Smits verlaat de Johanna Elisabeth

Van de redactie

Onlangs heeft Harrie Smits na ruim 25 jaar als molenaar op de Vlierdense molen Johanna Elisabeth zijn vertrek aangekondigd. Vanwege zijn leeftijd was hij al enige tijd niet meer in staat om zelf de molen nog te kruien en langzamerhand vond hij het tijd om zijn werkzaamheden op de molen stop te gaan zetten.

Rond 1960 al ging Harrie als vrachtwagenchauffeur aan het werk en de diverse molens die hij daarbij onderweg tegen kwam moesten van dichtbij bekeken worden, sterker nog: hij reed er zelfs een eind voor om. Hij wist in die tijd altijd precies te vertellen welke molens er gedraaid hadden en welke niet.

Toen zijn vervroegde pensionering er aan zat te komen, begon hij zich langzamerhand af te vragen waarmee hij zichzelf op een aangename manier bezig zou kunnen houden. Hij kende Piet Meulendijks, de molenaar van Liessel en kwam toen op het idee

om daar eens te gaan buurten. Wat Piet daar deed, dat leek hem wel wat. Hij ging er elke donderdagmiddag onder schaf tijd, die precies een uur duurde, naar toe. Als hij daar aankwam had Piet de koffie altijd al klaar. Al gauw kwam de vraag: 'Heb je niks te doen voor mij? En wat ga je zaterdag doen?' Vanaf toen werd hij door Piet vaker gevraagd om te helpen bij rondleidingen en klusjes in de molen.

IN 1999 verscheen er een advertentie in 't Trommeltje, een Vlierdens huis aan huisblaadje, waarin om een vrijwilliger gevraagd werd voor rondleidingen op de molen van Vlierden, voor doordeweekse dagen. Dat leek Harrie wel wat, hij had de Vlierdense molen tijdens zijn werk bij Driessen al regelmatig vanuit de verte bewonderd.

Al snel mocht hij onder supervisie van Joep Coppens, de molenaar van Vlierden, de molen laten draaien. En soms, als Joep verhinderd was, gebeurde dat ook wel eens zonder die supervisie.

*Als dank voor zijn inspanningen op de molen in Vlierden ontving Harrie Smits in 2024 de Penning van Verdienste van de Gemeente Deurne.
(foto: Hein van Bakel, E.D.)*

Totdat hij in 2003, bij het 100-jarigbestaansfeest van de molen van Liessel een officieel schrijven van de gemeente Deurne ontving, waarin de hoop uitgesproken werd dat Harrie zich in de toekomst zou blijven inzetten voor de Deurnese molens. Hij was dan ook bijzonder trots toen hij in september 2003 een officiële verklaring van de gemeente Deurne kreeg met daarin het besluit dat Harrie, als niet geslaagd kandidaat vrijwillige molenaar, toch actief mocht zijn op de molen van Johanna Elisabeth in Vlieden.

In 2024, na 25 jaar actief op de molen bezig geweest te zijn, ontving hij van de gemeente Deurne een erepenning voor zijn verdiensten voor de molen. Harrie genoot altijd met volle teugen van het molenaarschap, hij ging graag met mensen om en leidde ze altijd met plezier rond in de molen. Ook allerlei onderhoudswerkzaamheden verrichtte hij in de loop der jaren met vakmanschap en liefde voor de molen.

In het verleden was hij ook nog regelmatig te vinden op Holten's molen in Deurne, om daar samen met de andere vrijwilligers het nodige werk te verrichten.

Kortom: een man met veel tijd, vakmanschap en aandacht voor de molens. Hartelijk dank voor wat je voor de molens betekend hebt, Harrie en heel veel goeds voor de toekomst.

advertentie

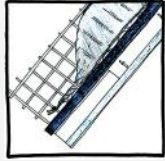
wakker
zeilmakers sinds 1933

**Gerennommeerd
adres voor
molenzeilen**

Uitvoerbaar in copes,
polyester en katoen.

Diverse mogelijkheden in
kleuren en touwwerk.

Zeilmakerij D. Wakker BV Ind. terrein 'Nieuwe Waterweg' Scheldeweg 7, 3144 ES Maassluis
Telefoon 010 591 22 88 | E-mail info@wakker.nl | www.wakker.nl

Rondje langs de molens

Een molenaarsvakantie

Marc van Deursen

Ook een molenaar gaat wel eens op vakantie en wat hij dan het liefste doet is kijken of er in die omgeving ook molens te vinden zijn die een bezoekje waard zijn.

Wij zijn dit jaar naar Jersey gegaan, een van de Kanaaleilanden behorende bij het Verenigd Koninkrijk gelegen voor de Franse kust. Jersey is vooral bekend om haar gunstig belastingklimaat, maar ook om hun landbouwproducten zoals de bruine Jersey koeien en aardappelen.

We wisten al dat er nog een werkende watermolen, 'Le Moulin de Quétivel' daterend uit 1309, te vinden zou zijn, maar die was helaas gesloten toen we daar in de buurt waren. De omgeving van een watermolen is natuurlijk altijd prachtig, daarom hebben we, met gevaar voor eigen leven, een rondje rond de molen gelopen. Op Jersey is het gebruikelijk dat de perceelsgrens ook altijd de zijkant van de weg vormt. In de lanen met muurtjes en heggen is dat mooi te zien, aan de ene kant heb

De nog werkende watermolen: Le Moulin de Quétivel uit 1309, was helaas gesloten tijdens het bezoek.

(foto: Marc van Deursen)

je steen en aan de andere kant de haag. Volgens de plaatselijke verordening mag niks van de haag over de weg hangen en wordt er dus meerdere malen flink gesnoeid om de weg de juiste breedte te laten houden.

In een van de musea, 'Hamptonne Country Life Museum', dat we daarna bezochten, vonden we een wel heel opmerkelijk installatie. Dankzij de goede uitleg van vrijwilligers aldaar begrepen we dat het ging om een cidermolen.

Op bijgaande foto zit een man op een cirkelvormige stenen constructie met op de achtergrond een soort kantsteen. De gootvormige cirkel wordt gevuld met appels. Vervolgens laat een paardje de kantsteen een paar rondjes draaien en er vormt zich een brei die je het best kan omschrijven als een soort appelmoes. Deze substantie wordt vervolgens in een doek geladen die onder de pers op de voorgrond komt te liggen. Dit geheel

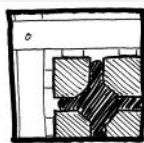
Een cirkelvormige stenen constructie met een kantsteen. De gootvormige cirkel wordt gevuld met appels, een paard drijft kantsteen aan. Er ontstaat een brei, het best te omschrijven als een soort appelmoes.

(foto: Marc van Deursen)

wordt geperst en het appelsap wordt opgevangen in eikenhouten vaten. Na enkele weken narijpen heeft men een alcoholpercentage van rond 4% en vormt deze drank een lekkere verfrissing. Naarmate het seizoen vordert en een nieuwe oogst zich aandient zet de cider zich steeds meer om in azijn (*echt niet lekker natuurlijk*) en wordt het zaak om deze zo snel mogelijk aan toeristen proberen te slijten. En nog een leuk weetje: Cider was ooit Jersey's grootste exportproduct. In de 19e eeuw produceerde het eiland tot wel 35.000 vaten per jaar.

Het hele proces, van plukken tot persen en fermenteren, is behoorlijk intensief, onder andere ook omdat er ongeveer 20 appels nodig zijn om slechts één fles cider te maken. De cidercampagne op Jersey duurt meestal enkele weken in de herfst, afhankelijk van de oogst en weersomstandigheden. Het persen begint zodra de appels rijp zijn, en de oogst komt uit bijna 30 boomgaarden verspreid over het eiland. Tegenwoordig gebeurt dit natuurlijk op industriële schaal en niet meer met de traditionele molens. Maar als je eenmaal een cidermolen gezien hebt valt het je op dat ze her en der over het eiland nog gewoon nog in het veld te vinden zijn.

We zijn benieuwd naar jullie vakantie verhalen.

Vulstukken

Molenaarsgeheimschrift

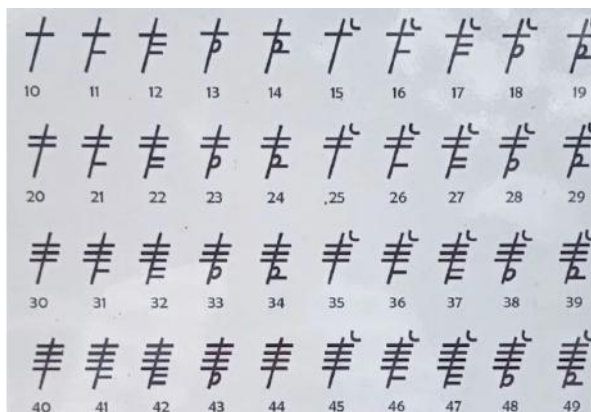
Geert van Stekelenburg

Molenaars gebruikten vroeger soms een eigen systeem om het gewicht van zakken graan of meel te noteren. Deze symbolen werden soms met houtskool of krijt op de zakken aangebracht. Met dit systeem konden de getallen 1 tot 99 aangegeven worden. Voor buitenstaanders was de betekenis niet duidelijk, dus was het was een vorm van geheimschrift, vaak 'meulefrans' genoemd.

Honderden jaren geleden bracht de boer zijn graan naar de molen en de molenaar ontving als betaling een gedeelte van het meel van de boer, dit maalloon werd 'molster' genoemd. Het 'molster' bedroeg aanvankelijk 1/24 deel van het te malen graan, later werd dit 1/16 deel. De molenaar kwam uiteraard nog wel eens in de verleiding om een groter deel te nemen dan hem wettelijk toekwam.

Zo kwam als antwoord op de vraag 'Wie is onze almachtige schepper?', nog wel eens het volgende antwoord kwam: 'de molenaar natuurlijk, God schiep dan wel de aarde, maar de molenaar schept te veel.' Ook het gezegde: 'De molenaar schept met zijn mouw', gaf wel aan dat men de molenaar niet altijd geheel vertrouwde.

Ook in Deurne was er een kleine 300 jaar geleden een geschil met de molenaar Adriaan van Hout over het molster dat hij schepte. Bij veel Deurnenaren overheerste destijds

Voorbeeld van het geheimschrift van een molenaar, te zien in Openluchtmuseum Bokrijk (foto: <https://historiek.net>)

het gevoel dat ze door hun molenaar onrechtvaardig behandeld werden. Op 21 september 1736 werd in de schepenkamer een grote vergadering gehouden, waarbij ook de Heer van Deurne verscheen in eigen persoon. Hij verklaarde, dat hij niet wilde, dat de Deurnenaren door hun molenaar werden benadeeld. Maar hij kon ook niet toestaan dat zijn molenaar, hij was eigenaar van zowel de watermolen als de windmolen, gedwongen zou worden om minder scheploon te vragen dan bij de omringende molens gebruikelijk was. Bijkomend probleem in deze zaak: de molenaar was familie van de pastoor. Toch wilde de heer van Deurne de kwestie uit de wereld helpen en deed het voorstel, dat de molenaar tevreden zou moeten zijn met het gemiddelde 'molster' of maalloon van tien of meer molens uit de omtrek.

Uiteindelijk werd overeengekomen dat de molenaar zijn schepvat in Den Bosch liet iken en dat hij daarmee niet meer mocht scheppen dan het wettelijk bepaalde 24-ste deel van het gemalen meel.

Maar daarmee was de kous nog niet af. Er werd in december 1736 door de tien "gemeentsmannen" (een soort vertegenwoordigers van de gewone burgers binnen het lokale bestuur) én de voornaamste geërfden (personen die eigenaar waren van onroerend goed, met name grond) een verzoekschrift opgesteld met de nodige eisen. Een van de eisen was dat de molenaar in plaats van een schotel een geijkte strijkmaat moest gebruiken ter grootte van 1/24 deel van een vat.

Pas op 26 maart 1738 nam de Raad van State uiteindelijk een beslissing in deze zaak. De molenaar en zijn knechts moesten voor schepenen en commissarissen van 's-Hertogenbosch de eed afleggen dat zij een eerlijk scheploon zouden nemen, zoals in de andere plaatsen van de Meierij gebruikelijk was. Ze mochten daarbij toch de oude schepshotel gebruiken, die kort daarvoor wel geijkt was. Mochten ze zich daar niet aan houden dan konden ze niet alleen een boete tegemoet zien voor de overtreding zelf, maar zouden ze ook vervolgd worden wegens het plegen van meeneed.

Het in eigen voordeel scheppen door de molenaar was overigens een wijdverbreid probleem getuige de tekst van een Duits volkslied dat dateert van 1600, met de veelzeggende naam 'der diebischen Müller' (de stelen-de molenaar) :

*'Wie kommt's, daß viele Müller so stehlen
Und sagen, sie haben so fein gemahlen
Das will ich euch wohl sagen:
Der Zins wird ihnen zu, hoch gesetzt,
Sie können davon nichts haben.
Darum ihr Herren, seht nur zu
Wem ihr eure Mühlen vermieten tut,
Daß ihr nicht Diebe machet'*

De oorzaak van het probleem werd in dit lied gelegd in het berekenen van te hoge 'Zinsen' (rentes) voor de molenaar, zo maakte men dieven. Deze manier, van onrechtmatig veel scheppen en hiermee het eigen loon te verruimen ging uiteraard gemakkelijker als alleen de molenaar werkelijk wist welke hoeveelheid er in elke zak zat. Dan was deze vorm van zelfver-

Ets van Jan van Luyken (1694) , de molenaar zit op een gemerkte zak en links onderin ligt ook nog een zak met een duidelijk merkteken. (afbeelding: www.rijksmuseum.nl)

rijking voor de klant namelijk moeilijk te bewijzen.

Daarom ontstond er een soort geheimschrift in de molenaarswereld, waarmee de exacte hoeveelheid meel duidelijk kon worden aangebracht op de zak, maar voor de leek, iedere niet-molenaar dus, was dit niet te lezen.

Hoewel de werkelijke oorsprong van dit zogenaamde 'meulefrans' onbekend is, wordt aangenomen dat het teruggaat tot de Middeleeuwen. Een bewijs hiervoor wordt onder andere geleverd op een ets 'De Molenaar' van de hand van Jan Luyken (afkomstig uit het prentenboek "Het Menselyk Bedryf" dat in 1694 werd gepubliceerd. Het bevat een verzameling gravures van de Nederlandse kunstenaar Jan Luyken, met afbeeldingen van ambachten uit de late 17e eeuw.) Op deze afbeelding is een molenaar te zien die even uitrust op een zak graan

of meel. Met zijn hand lijkt hij de zakken te tellen die rondom hem liggen. En waarschijnlijk maakte deze molenaar ook gebruik van 'meulefrans' want op de voorste zakken zijn enkele onbekende symbolen te zien. Molenaars gebruikten deze symbolen ook wel om hun beroep te definiëren en om hun molen mee te markeren. Meulefrans was namelijk ook een belangrijk symbool voor de molenaarsgemeenschap. Het vertegenwoordigde de speciale vaardigheden en kennis die nodig waren om graan

te malen en droeg zodoende dus ook bij aan het behoud van het ambacht.

Door de eeuwen heen is Meulefrans dan ook uitgegroeid tot een herkenbaar en belangrijk symbool in de molenaarsgemeenschap, enigszins vergelijkbaar met de betekenis van de wiekstanden zoals we die nu nog kennen.

Een andere reden om gebruik te maken van dit geheimschrift was, dat er vroeger op veel plaatsen belasting geheven werd op de opbrengst van de molens. En de bedragen waarom het ging waren vrij hoog, daarom probeerde menig molenaar hier onderuit te komen. Ook voor dit doel was het geheimschrift heel geschikt. Onderling konden molenaars zo wel bepalen hoeveel gewicht er in de zakken zat, maar voor de belastingambtenaren bleef dit een groot vraagteken.

Bekende gebruiken van dit geheimschrift zijn in Nederland vooral te vinden in de provincie Zeeland. Volgens het weekblad 'De Molenaar' van 25 oktober 1950 zou een van de redenen waarom het in Zeeland misschien wel algemener werd gebruikt dan in de rest van Nederland, was dat deze provincie nagenoeg alleen maar loongemaal kende. Daarbovenop komt dan nog eens de grote hoeveelheden consumptie granen die in deze provincie werden verbouwd. Ook in Oost- en West-Vlaanderen werd op veel plaatsen een geheimschrift gebruikt door de molenaars, vooral in het gebied rond Gent en Brugge, maar ook dicht bij de Franse grens zijn voorbeelden bekend van een molenaarsgeschrift.

Er zat een bepaalde logica in de op de zakken geschreven symbolen. Zo kon bijvoorbeeld een streepje dat geplaatst was vóór een getal aangeven dat een gewicht bijna werd gehaald, maar stond het streepje achter het symbool dan zat er iets meer in de zak dan het getal aangaf.

Het is niet echt precies bekend op welke molens wel of niet gebruik gemaakt werd van dit 'meulefrans'. Blijkbaar is de term 'meulefrans' in sommige regio's wel nog lang in gebruik geweest om aan te geven dat een bepaald iets onbegrijpelijk was.

Toch werd hier in onze omgeving waarschijnlijk ook wel eens gebruik gemaakt van een dergelijk soort geheimschrift. Zo'n 20 jaar geleden namelijk, tijdens het 500-jarig bestaansfeest van mijn molen, meldde zich op de molen een bezoeker, die tot mijn stomme verbazing een dik notitieboek bij zich had met de maalboekhouding van mijn molen. Het ging hier om de bijgehouden hoeveelheden graan die er gemalen waren, deze waren in een soort geheimschrift door de toenmalige molenaar genoteerd. De eigenaar van deze boekhouding was mogelijk een nazaat van molenaar Jan van Nuland die van 1861 tot 1894 molenaar was op 'de Oostenwind' of wellicht van Peter Holten die daarvóór van 1825 tot 1861 molenaar was in Asten. In alle drukte van de festiviteiten is me dit ontgaan. Op mijn verzoek het een en ander te mogen kopiëren, gaf hij aan dat hij binnenkort

terug zou komen met deze boekhouding. Jammer genoeg was het op dat bewuste moment té druk om een lang gesprek met hem aan te gaan. Helaas heb ik deze bezoeker nooit meer terug gezien en ik heb verder ook geen enkel aanknopingspunt om hem alsnog op te kunnen sporen. Mocht er ergens bij een van de molenaars in Peelland iets bekend zijn omtrent deze 19e eeuwse Astense molenboekhouding of in het algemeen over het gebruik van 'meulefrans' dan hoor ik dat graag.

Gebruikte bronnen:

- <https://cagnet.be/>
- <https://historiek.net/>
- <https://geocachinginfo.nl/>
- <https://museumjocas.nl/>
- <https://zoeken.allemolens.nl/>
- <https://www.deurnewiki.nl/>
- <https://www.volksliederarchiv.de/>
- 'Meten en geweten', J.S. Bakker, *De Molenaar* : vakblad voor de graanverwerkende- en veevoederindustrie, april 2002

advertentie

WIEKENMAKERIJ
VAAGS
AALTEN
ONTWERP & PRODUCTIE

550+ gelaste roeden	100% NDO lascontrole
45+ geklonken roeden	100% betrouwbaar

www.wiekenmakerij.nl

Op de wind

Nieuwe zeilen voor De Volksvriend in Liessel

Peter van Rongen

Met het voordragen van de molenzeilen kwam aan een periode van meer dan drie jaar stilstand een einde. We hebben in die week ook direct gekeken of de molen kon malen. En ja, dat werkte allemaal nog prima. In vorige stukjes over ons avontuur heb ik geschreven over de roeden en de hekkens. Nu is de beurt aan de zeilen. Op basis van kwaliteit en levertijd hebben we gekozen voor zeilen van Jelle Koning. Wat ook een rol speelde in de keuze is dat 'Koning Molenzeilen' van te voren het gevlucht opmeet en na productie ook de zeilen komt voordragen.

Voor de aanschaf van nieuwe molenzeilen begonnen we met overleg tussen de molenaars en de gemeente Deurne. We waren er al snel uit: de gemeente zou zorg dragen voor het contact en contract met de leverancier en wij mochten onze kennis en vakmanschap inbrengen. De molenaars kregen de vrijheid om het be-

De lussen (litsen) worden aangebracht aan het uitgelegde zeil.

stek (beschrijving van de zeilen) te schrijven. Dit verhaal moest een algemene beschrijving zijn, want de roeden en hekkens waren op dat moment nog niet geproduceerd. We konden wel de materialen vast leggen; het werden vier bruine zeilen van Atlantex 44, lijkslag Hempex 14mm, zwichtlijnen Hempex 10mm, hoektouwen Hempex 14mm na splitsen met een lengte van 1500mm en een diepe bek met een diepte van 1000mm. De

Het oog van de linker bovenhoek is uitgerust met een zeilkous van rvs.

hekkens zijn uitgerust met schuifijzers. De onderzoom wordt geplaatst in het midden van de twee onderste heklatten. De maten van de zeilen, aantal kikkers en de bijbehorende afstanden zouden op een later tijdstip worden vastgesteld en wel als de roeden en hekkens klaar waren. Na productie en het steken van de roeden en het plaatsen van de hekkens konden de maten van de zeilen worden opgenomen. Hiervoor kwam 'Koning Molenzeilen' langs in Liessel. In de lessen van het Gilde worden een aantal meetgegevens opgegeven die de maat bepalen van de zeilen. In de praktijk worden echter meer maten bepaald. Enkele voorbeelden zijn: lengte van het zeil aan voor- en achterlijk in relatie tot het schuifijzer, breedte van het zeil op diverse hoogtes en de

hoek van de onderste heklat t.o.v. de roede.

De productiehal dient zo groot te zijn dat een zeil volledig uitgelegd kan worden. De productie van de zeilen begint dus met het uitleggen van het zeildoek. Op basis van de opgemeten maten word het zeil op het doek getekend, waarna de zeilen worden uitgeknipt. Omdat Atlantex een breedte heeft van 2m konden onze zeilen uit één baan worden gehaald. Vervolgens worden in het zeildoek de nodige zomen genaaid en worden alle hoeken verstevigd met extra zeildoek. Hierbij worden de onderhoeken met ruime waaivormige oplegstukken verstevigd. De onderzoom worden plaatselijk driedubbel belegd, hier komt namelijk geen lijktouw. Ter hoogte van de bokkenpoten komen extra kruissteken in het lijk. Vervolgens wordt het lijktouw rondom aangebracht, waarbij aan de onderkant van het zeil oogsplitsen worden gemaakt voor de onderhoektouwen. Het oog van de linker bovenhoek wordt uitgerust met zogenaamde zeilkous van rvs om doorslijten te voorkomen. Het lijktouw bestaat uit één stuk. Om het lijk-

Beide onderhoeken worden met ruime waaivormige oplegstukken verstevigd.

touw en het zeildoek op een juiste wijze aan elkaar te naaien wordt het hele zeil opgespannen op een balk. Hierdoor ontstaan geen vouwen en ruimte in het zeil en lijktouw. Vervolgens worden de onderhoektouwen, bokkenpoten en zwichtlijnen aangesplitst. Ook het rechter bovenhoektouw wordt aangeplitst. Omdat we hebben gekozen voor een kettinkje aan de linker bovenhoek wordt hier geen touw aangesplitst.

Hierna wordt het zeil op een lange en brede tafel gelegd om de litsen aan te brengen. Hierbij moet rekening worden gehouden met de plaats van de onderste kikker en de afstand tussen de kikkers en het aantal kikkers. Het litsentouw wordt nog niet vast gemaakt en afgehecht. Dit gebeurt bij het voordragen als duidelijk is wat de diepte van de litsen moet worden. De diepte van de litsen wordt mede bepaald door of het gebruikelijk is om het zeil aan te slaan of dat de molenaars geregeld in de wieken klimmen. Wij hanteren in Liessel de breedte van een vuist (Piet Meulendijks).

Na productie hebben we een afspraak gemaakt om de zeilen voor te laten dragen. Dit is dus op 2 juli gebeurd. 'Koning Molenzeilen' heeft ook dit voor zijn rekening genomen. Al met al zijn we meer dan tevreden met onze nieuwe zeilen.

Met dank aan Jelle Koning voor zijn bijdrage

advertentie

Adriaens

Molenbouw

Weert bv

SINDS 1880

Oudesteeg 1c • 6002 SG Weert
T: 0031(0)495 531064 • E: info@adriaensmolenbouw.nl

Wind & Watermolens • Traditionele houtconstructies
Eikenhouten bijgebouwen • Terrasoverkappingen

www.adriaensmolenbouw.nl

Op de bil

Vervangen van de houten steenbus

Jan Molenkamp

Onze standermolen staat midden in het centrum van Mierlo. Een paar weken geleden begon de steen wat te dansen en we vonden gips op de vloer van de maalzolder onder de vonderbalk. Toen we wat beter keken, bleek dat de houten steenbus op diverse plaatsen was gescheurd, het gips tussen de vulblokken en de steenbus weg was en dat de stut stond te wiebelen. Kortom dit waren de oorzaken van het dansen van de looper.

Een standerdmolen is Nederlands oudste windmolentype. Bij deze molens werden de stenen voorzien van een vaste rij, destijds de enige soort rij. In theorie is een vaste rij de beste keuze voor een standerdmolen omdat de looper beter strijkend blijft t.o.v. de ligger ook als de ligger niet geheel horizontaal/waterpas ligt. Niet waterpas liggen van de ligger komt bij een standerdmolen veel voor. De kast kan nadat deze in een andere richting is gekruid meer of minder hellen, waardoor het vlak van de ligger niet meer waterpas is en dus telkens anders kan zijn.

Het is niet helemaal duidelijk waarom, maar molenaars van standerdmolens gingen toch experimenteren met balanceerrijnen. Men verving de vaste rij door bijvoorbeeld een Engelse rij of zoals bij ons door een pennetjeswerk.

In 1992 is er een kunststeen van Van Hees (de voorganger van Hans Titulaer) geplaatst. In deze steen is toen een pennetjeswerk overgeplaatst. Dit lijkt al te bestaan een samenstelling

Kijkend tegen de onderkant van de ligger.

De stut staat op de vonderbalk en steekt door de defecte steenbus

(foto: Ronald Groothedde)

De stut met taatspot in de ligger
(foto: Jan Molenkamp)

van oude onderdelen, want voor een pennetjeswerk is een houten steenbus niet noodzakelijk. Bij een pennetjeswerk is een blok massief hout voldoende.

In het steengat van de ligger moet een massief blok hout, het vulhout, worden geplaatst. In het midden wordt een houten of metalen spil, ook wel stut genoemd, doorgevoerd. Boven op deze stut zit een taatspotje gevuld met olie waarin een metalen taats, het pennetje, rust. Dit pennetje zit vast in de rij. Het staakijzer rust op de rij en deze rust weer op

de stut. Omdat het pennetje in de taatspot draait, draait de stut niet. De stut hoeft alleen maar met behulp van de vonderbalk op en neer door de ligger te bewegen om de looper te lichten of bij te houden. Een steen met een pennetjeswerk herken je dan ook aan een niet draaiende bolspil of stut.

Enkele voordelen van het pennetjeswerk zijn:

- De montage en afstelling van de rij in de looper zijn minder kritisch.
- Er is geen steenbus nodig.
- De steen kan 'wijken' en dus minder beschadigen als er bijvoorbeeld vervuiling zoals steentjes of grind in het graan tussen de molenstenen komt.

Enkele nadelen van het pennetjeswerk zijn:

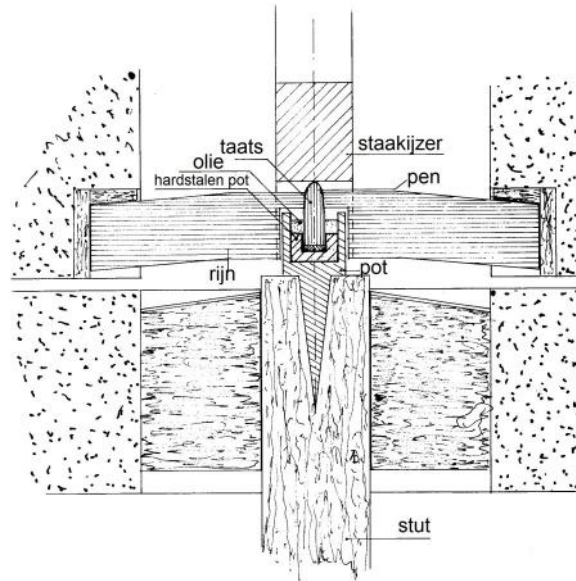
- Het staakijzer moet zuiver uitgericht zijn om te voorkomen dat dit schuin op de rij drukt.
- Smering van de taatspot kan alleen bij opgelegde stenen.
- Bij een langzaam draaiende looper kan deze gaan kantelen: 'slaan'.
- Bij een kast die niet waterpas staat is de ligger ook niet water-

*De stut is uit de ligger gehaald.
Foto: Ronald Groothedde*

pas. De looper zal echter wel waterpas willen draaien waardoor het strijken van de stenen niet optimaal is.

Bij onze molen behouden wij het huidige pennetjeswerk. Alleen willen we zelf de oude steenbus door vulhout vervangen. Daarvoor moeten we het steengat opvullen met massief hout ter dikte van de ligger en in dit vulhout moet een ronde sparing komen waarin de stut op en neer kan bewegen.

Tekening uit Zingende stenen

D.J. Abelskamp sr.

Afstellen is in principe niet nodig want de ijzerbalk, de ligger, de stut en de vonderbalk worden bij deze werkzaamheden niet geraakt of aangepast. Uiteraard moeten we tijdens de montage e.e.a. wel controleren.

Vroeger werd het vulhout gemaakt van een blok iepenhout. Omdat dit nieuwe hout zou kunnen krimpen hebben wij besloten om het vulhout te maken uit een stapeling van multiplex ringen. De totale dikte van de ringen wordt ongeveer gelijk aan de dikte van de ligger.

Met de hulp van vrijwilligers van dorpwerkplaats 't Saam hebben wij het vulhout gemaakt. Iedere ring werd met een frees rond gemaakt en ook werd er een rond gat gemaakt voor de stut.

Het vulhout hebben wij met dunne latjes vastgewigd in het steengat. Waar vroeger een roggepapje werd gebruikt om lekkage van graan of meel tussen het steengat en het vulhout te voorkomen hebben wij dit afgedicht met PUR-schuim. Hierna hebben wij de looper, staakijzer en de rest van de maalinrichting weer teruggeplaatst. Onze standerdmolen is weer maalvaardig.

Een vraag die ons nog wel rest is: was het wel een oude steenbus of een héél dun vulhout met passtukken? En als het alleen vulhout was waarom dan zo dun?

advertentie

BEIJK

VAKMANSCHAP SINDS 1946

EXPERTS IN

- ✓ Bouw, onderhoud & restauratie wind- en watermolens
- ✓ Restauratie & onderhoud monumentale panden en objecten
- ✓ Restauratie en bouw van allerlei soorten houtconstructies
- ✓ Ambachtelijke staalconstructies en aandrijvingen

Bekijk onze website www.beijkbv.nl voor meer informatie en projecten.

advertentie

MvLgroep

behoud van hout en steen

Michel & Michon van Lierop

Mijlstraat 39b
5281 LJ
Boxtel
0411 632 647
www.mvlgroep.nl

Peellandse Molenstichting

Bestuur:

Voorzitter: Marc van Deursen, Kerkstraat 33, 5711GT Someren, 0493-495421
Secretaris: JanTielemans, Schutsstraat 22, 5737EW Lieshout, 06 51815 316
Penningmeester: Eugène van Sas, 't Peppelplantsoen 11, 5702DS Helmond, 0682958868
Leden: Hans Kalkhoven, Argostraat 48, 5631JZ Eindhoven, 06 13587634
Mari van Dijk, Lek 58, 5751LT Deurne, 06 13543865
Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721BB Asten, 0616716543

Molenkalender 2025

Vlaams /Brabantse contactdag: zaterdag 4 oktober

Meer over molens en mulders in Peelland:

www.peellandsemolenstichting.nl

